

Brocki, Zygmunt

"Bibliografia publikacji pracowników Politechniki Warszawskiej 1919-1965", Wojciech Jankowerny, Maria Jasińska, Warszawa 1972 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 21/2, 356-359

1976

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Warto zaznaczyć, że w bibliografii zastosowano zarówno merytoryczne, jak i formalne kryteria podziału, co spowodowało, że nie wszystkie działy są rozłączne. W takiej sytuacji należałoby ustalić hierarchię zależności między kryteriami i omówić ją we wstępie, względnie zastosować opis wielokrotny. Autor nie zrobił tego i w rezultacie prace o zbliżonych cechach znalazły się w różnych działach. Ażeby nie być gołosłownym — kilka przykładów. W części piątej pod nagłówkiem: „Bibliography” znajdujemy szereg spisów bibliograficznych, dotyczących poszczególnych państw, jak chociażby: Okamoto: *A Catalogue of Japanese Mathematical Literature* czy F. V. V. V.: *Les historidores de la matematica espanola*. Prace takie pojawiają się również w części IV pod nazwami poszczególnych państw (L. C. Karpiński: *Bibliography of mathematical works, printed in America; Matematika w izdaniach AN ZSRR. Bibliograficeskij ukazatel*).

Poza literaturą ściśle matematyczną w bibliografii znalazły się również prace należące do innych dziedzin wiedzy. Szereg haseł przedmiotowych poświęcono naukom przyrodniczym, a także filozofii, ekonomii, lingwistyce, naukoznawstwu, literaturoznawstwu i innym. Nie wszystkie rozprawy z zakresu tych dziedzin zajmują się zagadnieniami z pogranicza wspomnianych nauk i matematyki. Czy nie należałoby ich raczej pominąć? Przecież w założeniu ma to być bibliografia dostarczająca informacji z zakresu matematyki, a nie np. socjologii nauki. Bardzo trudno jest rozstrzygnąć, jakie prace poświęcone socjologii nauki będą potrzebne matematykowi. Wybór rzadko będzie trafny. Należałoby się również zastanowić, czy w bibliografii specjalnej ma sens umieszczanie najbardziej znanych encyklopedii czy bibliografii ogólnych. Korzysta z nich przecież każdy — mający jakiś kontakt z nauką.

Powyższe uwagi nie oznaczają bynajmniej, iż omawiana bibliografia jest nieprzydatna dla historyków. Może ona stanowić cenną pomoc przy poszukiwaniach literatury biograficznej dotyczącej matematyków anglosaskich, a także do poszukiwań prac na temat poszczególnych zagadnień matematycznych.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż zapotrzebowania matematyków i historyków matematyki w zakresie informacji bibliograficznej nie uda się chociażby częściowo zaspokoić przez wydanie wspólnego informatora. Chyba, że powstałaby rzecz niemożliwa: bibliografia całego piśmiennictwa, biorącego za przedmiot matematykę.

M. Bąk
(Warszawa)

Wojciech Jankowerny. Maria Jasińska: *Bibliografia publikacji pracowników Politechniki Warszawskiej 1919—1965*. Warszawa 1972, 590 s. Wydawnictwa Politechniki Warszawskiej.

Opracowanie tej bibliografii nastąpiło z inicjatywy Komitetu Redakcyjnego publikacji *Politechnika Warszawska 1915—1965*, na zlecenie Katedry Historii Techniki Politechniki Warszawskiej. Zadaniem pracy było „zebranie i zarejestrowanie książek i skryptów rozproszonych po bibliotekach i zbiorach prywatnych, niekiedy zaś już nie istniejących w ogóle, o których można zaczerpnąć informacji jedynie z bibliografii ogólnych. Zestaw, obejmujący zarówno pozycje mające jeszcze praktyczne walory naukowe, jak też takie, których znaczenie wyrugowały nowsze prace badawcze, ale które w swoim czasie stanowiły nowatorskie osiągnięcia wyznaczające dalszy rozwój polskiej techniki, jest ciekawym i ważkim dokumentem” — jak piszą autorzy w przedmowie (s. 5).

Niewątpliwie tak jest, jak również prawdą jest to, że bibliografia ta „stanowić może warsztat dla historyków nauki i techniki, a szczególnie dla zainteresowanych historią Politechniki Warszawskiej” (tamże). Z jednej strony zestaw

prac w tej bibliografii stanowi dokument i obrazuje wielki wkład ludzi związanych z tą uczelnią, a więc skrótowo można powiedzieć wkład Politechniki Warszawskiej do piśmiennictwa polskiego, przede wszystkim technicznego, z drugiej zaś strony bibliografia ta ułatwia pracę badaczom, zajmującym się historią danych wydziałów czy katedr albo biografiami poszczególnych ludzi nauki. Dobrze się też stało, że bibliografia objęła również ich twórczość z zakresu literatury pięknej, twórczość ta bowiem nie jest obojętna dla całościowej charakterystyki danego człowieka (w przedmowie powiedziano, że publikacje te dokumentują „humanistyczne zainteresowania polskich techników”. Oczywiście — tak).

Bibliografia obejmuje — jak podają autorzy w przedmowie — 1335 nazwisk autorów (nie podali jednak, czy jest to ogólna liczba autorów, czy tylko autorów będących pracownikami Politechniki Warszawskiej). Zarejestrowane są nie tylko te publikacje, które się ukazały w czasie pracy danej osoby na Politechnice Warszawskiej, ale też wcześniejsze i późniejsze, słowem zebrany jest tutaj cały samoistny wydawniczo dorobek danych osób. Nie trzeba podkreślać, jak to jest wygodne dla biografów. Krąg osób — uwzględnionych w recenzowanej bibliografii jest bardzo duży, wystarczyło bowiem, aby ktoś pracował na Politechnice Warszawskiej choćby w czasie jednego roku akademickiego¹, a już jego publikacje bibliografia ta ujmuje. Sięgać więc może do niej także ktoś zajmujący się pracownikami innych uczelni czy instytucji (instytucji naukowych, zakładów przemysłowych itd.).

W przedmowie autorzy podają, że bibliografia obejmuje 4946 tytułów (s. 5). W rzeczywistości jednak w ramach numeracji pozycji bibliograficznych 1—4946 znajduje się 34 pozycje dodatkowe z literami: „a”, „b”), a więc bibliografia liczy dokładnie 4980 pozycji, a tytułów jest jeszcze nieco więcej, jeśli doliczymy tytuły obcojęzycznych wersji zarejestrowanych tu prac (wersje obcojęzyczne nie stanowią tutaj osobnych pozycji bibliograficznych). Materiał ten ułożony jest w porządku alfabetycznym nazwisk autorów, wewnątrz zaś każdego hasła autorskiego — chronologicznie. Ten główny zrab bibliografii znajduje się na s. 11—543.

Następnie zamieszczono wykaz i rozwiązanie skrótów nazw wydziałów Politechniki, na s. 547—571 jest wykaz nazwisk autorów według wydziałów i innych jednostek organizacyjnych uczelni, na s. 575—590 wykaz i rozwiązanie skrótów nazw wydawców. Wykaz i rozwiązanie innych skrótów znajduje się na początku tomu (s. 9—10), zaraz po przedmowie.

Hasło autorskie podaje także daty określające okres pracy danego autora na Politechnice Warszawskiej (po rok akad. 1964) (5), stanowiska, które w tym okresie zajmował oraz nazwy katedr i (po średniku, wydziałów), na których autor ten pracował.

W przedmowie autorzy zaznaczają, że opis zasadniczy bibliograficzny ograniczyli do elementów najistotniejszych. Od siebie dodam, że pominiętych elementów, określonych przez normy bibliograficzne, jest jednak bardzo niewiele; a więc opisy zasadnicze mamy tutaj obszerne, dostatecznie wyczerpujące. Może należało nawet pominąć podawanie końcowych stron nieliczbowanych (norma na to zezwala). Inna sprawa, że przy publikacjach obejmujących zaledwie kilka stron druku — element „końcowe strony nieliczbowane” może być ważny.

W wielu przypadkach opis zasadniczy autorzy bibliografii uzupełnili (w nawiasach kwadratowych) elementami nie podanymi w opisywanych publikacjach

¹ Autorzy omawianej bibliografii posługują się terminem „rok szkolny”; ponieważ jednak mamy tutaj do czynienia z uczelnią wyższą, sugeruję określenie „rok akademicki”.

(głównie idzie tu o miejsce i rok wydania), co niewątpliwie wymagało wiele trudu.

Trzeba ogólnie stwierdzić, że opracowanie takiej bibliografii było trudne (o niektórych trudnościach autorzy wspominają w przedmowie), nad czym się tu już zatrzymywać nie będę. Mimo to omawiana bibliografia opracowana jest starannie i od strony warsztatowej. Tej pozytywnej oceny zupełnie nie podważą uwagi krytyczne odnoszące się do szczegółów, które przedstawię za chwilę. W tak wielkim i trudnym dziele pewna ilość różnego rodzaju mankamentów mogła się autorom zdarzyć.

Omawiana bibliografia powinna być kontynuowana i wydawana np. co 10 lat. W obecnym tomie pominięto „ze względu na ograniczoną objętość (...) — niejednokrotnie cenniejsze od publikacji książkowych — artykuły², (...) prace zbiorowe (opracowane przez więcej niż trzech autorów) i ich części, (...) działalność redakcyjną” — jak piszą autorzy w przedmowie (s. 6)³. Zauważmy, że ograniczona objętość omawianego tomu — to chyba nie jedyna przyczyna nieumieszczenia w nim wyliczonych rodzajów piśmiennictwa. Wyszukanie np. odpowiednich artykułów w czasopismach, począwszy od r. 1915, byłoby trudem przegromnym. Oczywiście — inaczej będzie się przedstawiała ta sprawa, jeśli bibliografia ograniczy się do dziesięciolecia.

Spodziewając się, że *Bibliografia publikacji pracowników Politechniki Warszawskiej* będzie kontynuowana przedstawię poniżej kilka uwag szczegółowych odnoszących się do obecnego tomu, sądząc bowiem, że mogą się one przydać przy opracowywaniu tomów następnych.

Wydaje mi się, że wówczas gdy współautorem publikacji jest pracownik Politechniki, fakt ten należy zaznaczać, np. przez podanie nazwiska tego współautora wersalikami lub spacją; bez typograficznego wyróżnienia pozostałyby wówczas tylko nazwiska współautorów spoza Politechniki. Obecnie, aby się dowiedzieć, czy dany współautor należy — czy nie należy — do pracowników Politechniki, trzeba sprawdzić czy w bibliografii jego nazwisko występuje jako hasło autorskie (w tym wypadku jest tam odpowiedni odsyłacz), czy nie występuje (współautorzy spoza Politechniki nie mają swoich haseł autorskich, co jest właśnie tą wskazówką, o którą mi tu idzie; ale — jak powiedziałem — zawsze to trzeba sprawdzić).

W wypadku edycji typu *Pisma* należy zawsze podawać nazwisko edytora (redaktora itp.). W obecnym tomie tak postąpiono np. w poz. 2099, rejestrując *Pisma wybrane* (...) S. Lencewicza, mianowicie: „Wybrał i przedm. Jerzy Kondracki”. Nie ma tego elementu w poz. 2773, gdzie zarejestrowano *Pisma* S. Noakowskiego i w poz. 1246, gdzie zarejestrowano *Pisma* M. T. Hubera. (Nadto przy

² Dlatego np. z twórczości prof. Eugeniusza Olszewskiego omawiany tom uwzględnił tylko trzy prace (we wszystkich tych wypadkach — współautorstwo), bo są to: książka (poz. 2670), i dwie broszury (poz. 2938—9), przy czym tylko jedna z nich jest z dziedziny, którą się ten badacz od lat zajmuje i w której ma bogaty dorobek (historia techniki), tyle — że nie są to publikacje samoistne wydawniczo.

³ Dlatego w omawianym tomie nie ma np. pozycji: *Drogi wodne*. red. Tadeusz Tillinger, t. 1—2, Warszawa 1948—1951. Publikacja ta zawiera m.in. prace trzech pracowników Politechniki Warszawskiej: kilka prac redaktora tego dzieła, T. Tillingera (w sumie obejmują one ok. 200 stron, nie licząc jednej pracy, której T. Tillinger był współautorem), dwie prace Edwarda Czetwertyńskiego (w sumie prawie 200 stron) i jedną Juliana Lambora. — Natomiast omawiany tom uwzględnia jak dalej w przedmowie informują autorzy — „części prac zbiorowych stanowiących osobne tomy i napisane przez jednego, dwóch lub trzech autorów”. (Niewątpliwie przez zwykle przeczenie nie umieszczono odpowiadającego cytowanemu warunkowi wydawnictwa Trzaski, Everta i Michałskiego *Wielka geografia powszechna* — tom *Polska* — autorstwa S. Lencewicza.

Pismach Hubera pominięto nazwę instytucji sprawczej — Polska Akademia Nauk — choć podano ją przy Pismach Noakowskiego.

Natomiast w tytule tomu I *Pism* Hubera należało pominąć (wykropkować) tytuły trzech pierwszych części tego tomu: *Zyciorys, Sylwetka uczonego na tle epoki. Charakterystyka działalności naukowej*, bo te fragmenty tomu nie wyszły spod pióra Hubera, a nie podano autorów tych opracowań.

Na stronie tytułowej pośmiertnie wydanego w r. 1955 podręcznika S. Lencewicza jest podane: „Stanisław Lencewicz *Geografia fizyczna Polski*. Opracował i uzupełnił Jerzy Kondracki”. Dopiero w następnym wydaniu, z 1959 r. następuje zmodyfikowanie: „Stanisław Lencewicz, Jerzy Kondracki *Geografia (...)*”. Tymczasem recenzowana bibliografia rejestruje również wydanie z 1955 r. pod obu tymi nazwiskami, a więc: S. Lencewicz, J. Kondracki (poz. 2098). Zdają sobie sprawę, że odnotowanie tej pozycji jest dość skomplikowane, ale znalazłoby się kilka sposobów prawidłowego rozwiązania.

W kilku wypadkach przydałyby się krótkie informacje dotyczące treści publikacji, gdy tytuł niewiele o niej mówi. Np. w poz. 1234 mamy tytuł: *Komentarz do osobliwej polemiki naukowej* (autor: M. T. Huber). Chciałoby się wiedzieć, o jaką polemikę tu idzie. W następnych tomach należy więc korzystać z tego instrumentu warsztatu bibliograficznego, jakim są wyjaśnienia bibliografa, dotyczące tytułu rejestrowanego dzieła.

Zygmunt Brocki
(Gdańsk)

Geologia Leningradzkiego Gornogo Instituta. „Oczerki po istorii geologiczeskich znanih” wyp. 17. Moskwa 1974, 199 s., ilustr. bibliogr. na końcu artykułów.

Niewiele wiemy dotychczas o roli, jaką odegrał w życiu naukowym Polski petersburski Instytut Górniczy. Absolwenci tej uczelni w Królestwie Polskim, a później w odrodzonej ojczyźnie, kierowali pracami zmierzającymi do odkrycia surowców mineralnych, zarządzali licznymi kopalniami, a także zakładami hutniczymi. Pracowali zresztą nie tylko na ziemiach polskich, ale również na rozległych obszarach Rosji i innych krajów. Nazwiska Bohdanowicza, Kontkiewicza, Kondratowicza, Czeczotta czy Krupińskiego znane są nie tylko historykom nauki i techniki polskiej. Wywarli oni bowiem istotny wpływ na rozwój gospodarczy wielu krajów Europy i Azji.

Wiedza nasza o Polakach, którzy studiowali w Instytucie Górniczym w Petersburgu jest raczej nikła. Niewielki szkic J. Jarosa¹ jest zbiorem zaledwie przygodnie zebranych informacji. Podobnie „rocznicowy” artykuł U. Sylwestrzak² raczej poświęcony jest samej uczelni niż studiującym i pracującym w niej Polakom. Także Z. Wójcik w materiałach przedstawionych w 1972 r. na drugim sympozjum polsko-radzieckim z historii geologii i geografii wspominał zaledwie o najwybitniejszych absolwentach tej uczelni³.

Słabością wszystkich wymienionych artykułów było to, że autorzy nie zdołali wykorzystać zachowanych archiwaliów dotyczących dziejów uczelni znaną z Newy. Nowo opublikowany tom poświęcony dziejom geologii w Instytucie Górniczym — przekonać nas może, że zachowało się w różnych archiwach Leningradu (zwłaszcza w Archiwum Oddziału Akademii Nauk oraz w Państwowym Historycznym

¹ J. Jaros: *Polacy w leningradzkim Instytucie Górniczym*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” R. 17: 1972 nr 3 s. 505—510.

² U. Sylwestrzak: *200 lat leningradzkiego Instytutu Górniczego*. „Przełąd Geologiczny” R. 22: 1974 nr 11 s. 559—561.

³ Z. Wójcik: *Znani polscy geologowie na wyższych uczelniach w Rosji*. W: *Historia rosyjsko-polskich kontaktów w dziedzinie geologii i geografii. Streszczenia referatów*. Warszawa 1972 s. 169—171.